

De eventuele verplaatsing van de regeringszetel naar Indië werd niet door de koningin aan de orde gesteld maar door het kabinet en het initiatief daartoe ging van Steenberghe en Welter uit. Er werd over gesproken van medio juni af toen duidelijk was dat Frankrijk ineenstortte. Prof. dr. J. A. Veraart, die wegens zijn anti-Duitse publikaties in katholieke bladen samen met de katholieke journalist dr. P. A. Kasteel op 14 mei Nederland verlaten had¹ en, evenals Kasteel trouwens, arbeidscontractant geworden was bij Gerbrandy's departement, noteerde in zijn dagboek op 17 juni (daags nadat de Duitsers Parijs binnengerukt waren): 'Eén gedachte houdt ons de hele dag bezig: is een afzonderlijke vrede voor Nederland mogelijk? Verder: zijn niet meerdere contacten mogelijk? Bijv. contact met de Paus?' (maar Nederland bezat sinds '26 geen diplomatieke vertegenwoordiging meer bij het Vaticaan). 'Dinsdag 18, woensdag 19, donderdag 20 juni: voortdurend gesprekken, vooral met Steenberghe, die het geheel met ons' (Veraart en Kasteel) 'eens is, over veiliger verblijfplaats voor Nederlandse regering. Dreigende aanval op Engeland... Willemstad?' (Veraart dacht dus aan vertrek naar Curaçao) 'Vrijdag 21 tot maandag 24 juni blijkt zeer duidelijk, dat de moeilijkheden in de ministerraad zich toespitsen... Gesprekken met Gerbrandy, die soms een scherpe wending nemen'² - geen wonder: Gerbrandy was fervent tegenstander van een verplaatsing van de regeringszetel.

Het is plausibel dat de Geer op maandagochtend 24 juni voor het eerst met de koningin over die verplaatsing gesproken heeft, althans die middag begon 'naar aanleiding van' wat de Geer over dat gesprek meedeelde (aldus de kabinetsnotulen³), een discussie in de ministerraad over een gaan naar Indië, waar de regering zich dan in Bandoeng zou willen vestigen. 'Op 24 juni blijkt ons', aldus weer Veraart, 'dat de ministerraad in grote meerderheid vóór heengaan is. Bandoeng. Koppigheid van Gerbrandy.' Het schijnt dat op die 24ste door de 'grote meerderheid' ook al in beginsel bepaald was dat de ministers bij hun vertrek louter hun ambtenaren zouden meenemen maar niet de arbeidscontractanten als Veraart en Kasteel, waarover bij die laatsten op de 25ste de 'consternatie', aldus Veraart, 'groot' was.⁴ Op maandagmiddag was intussen nog geen definitief besluit genomen - dat besluit viel op woensdag 26 juni na een 'uitvoerige discussie' waarin elk der ministers zijn zienswijze gaf; wat in die discussie te berde gebracht

¹ J. M. de Booy had Veraart en Kasteel aan boord genomen van het scheepje waarmee hij van Scheveningen weggevaren was. ² J. A. Veraart: 'Dagboek', p. 34 (Collectie-J. A. Veraart). ³ Ministerraad: Notulen, 24 juni 1940. ⁴ J. A. Veraart: 'Dagboek', p. 34.